

En ung vilde står upp ur graven

Sven Delblanc hyllar Bellman – sedd av Peter Dahl

Sverige är skuldsatt upp över öronen, statsbankrutt hotar, inflationen galopperar och gemene man kan inget lägga på kistbotten, om han inte vinner på hasard eller lotteri, skatter och pålagor är otaliga och gagnar mest byråkrater, rättvisan kan inte själv hålla ordning på alla nya lagar och förordningar, höga ämbeten tillsätts på partimeriter och dugligheten suckar förgäves efter befordran, det vimlar av guldsmidda amiraler och generaler, men vi har ingen flotta, inget försvar, och Ryssen lägger näsan i våra affärer, våra ruttnande städer vimlar av arbetslösa, drinkare och horor, våra politiker är usla och värda vårt förakt, och i allt detta kan vi bara ta ett duktigt rus, som Höga Överheten beskattar och sen skäller ut oss för: vi ska gunås hålla oss nyktra och skötsamma och gå i kyrkan och på partimöte och se till att vi lever länge. Vad vi sen ska ha för gagn av dessa långa, glädjelösa liv är det ingen som förklarar.

Så kan man beskriva samhällslivet i Sverige, under den sena frihetstiden och under Gustav III, vill säga – då som nu! Med den skillnaden bara att vi nu har långt flera nummerlotterier än då, att våra korrupta politiker inte kallas för Hattar och Mössor, att det nu inte är en kung som för äventyrlig utrikespolitik, att det nu är Socialstyrelsen och inte biskopsämbetet som skäller ut oss när vi sjunger och dansar och dricker. Och den sällskapliga dryckenskapen har alltmer ersatts av den ensamma, hastigt dödande narkomanin, det är sant. Plundrade, kränkta och vanmäktiga är vi, nu som då, och vår reaktion är som då förakt och hån och dryckers tröst. Hur vi känner igen oss! Vad Bellman är oss nära!

Kanske är det den unge Bellman, från frihetstidens sista korrupta och kaotiska tider, som står oss och vår tid närmast. Den åldrande Bellmans höstligt klara och serena tonfall har egentligen ringa genklang i vår tid. Det är den unge Bellman, vild, dionysisk, hädisk, från och fräck, som talar till vår känsla och tolkas för vår tid av mästare som Fred Åkerström och Peter Dahl. Så har var tid sin Bellman, och vår är den unge Dionysos från rännstenen, vild och grov i mun.

Så är Bellman vår samtida... Men inte behöver vi förklara och försvara mästaren! Sverige blir aldrig så dygdigt – får vi hoppas! – att Bellman kan kännas likgiltig för våra hjärtan. Och i dessa tider är det den unge Dionysos med sitt rusiga, bullrande följande av nymfer, satyrer och selener vi starkast känner för: på sitt sätt uttryckte han en protest mot samhället, som också är vår, att vända ryggen mot det samhälle vi inte längre behärskar.

Bellman, vår samtida, också i sin konst! I hans dikt har vi redan rörelsen i konsten, långt före futuristernas filmer, virvlande splitter och fragment ur verkligheten, en premodernistisk simultanitet, som låter natt och dag, sol och måne, blix, töcken, måne, regnbåge och moaréblå himlar samtidigt förekomma jämte allegoriska bilder av dödsallar och liemän och glimtar av realistiskt sedda landskap, en sällsam blandning som surrealismen borde känna igen. Bellman är modernist när han är mest sig själv. När han är tålmodig realist, som i epistel 48, riskerar han att bli en smula långtråkig eller åtminstone olik sig själv.

Nej, inte var Bellman modernist i teorin, mest var det fråga om instinkt och en känsla för rusets glimtvisa uppfattning av verkligheten, med många lakuner av mörker och minnesförlust. I dygnslånga backanaler upphör all känsla för tidens kontinuitet, i minnet fastnar glimtar av häftig rörelse, sammanhangslösa stycken ur en föränderlig verklighet. Återfärden från Hessingen sker en nykter och solblank sommardag, men de flesta epistlar utspelas i rusets natt, där intrycken flämtar och blinkar förbi i rasande takt.

Förklaringen kan vi lämna åsido, säkert är att det rastlöst moderna fanns där i sättet att se, och det behövdes en modern konstnär som Peter Dahl för att se med Bellmans ögon och fästa

hans vision på bild, för att ta fram den robusta humorn och den virvlande rörelsen, för att fixera den pregnant gest som fastnat i den rusige Fredmans minne.

Här är vi nära den unge Bellmans värld, nära den respektlösa, vilda humorn, nära grotesken, nära ruelsen i rännstenen och det dystra nordiska ölsinne som fladdrar mörkt vid ett stop öl och några supar.

Ack, det finns mer än så. Här finns en fin förståelse för Bellmans ömhet inför kvinnokönet, denna ömhet som ser en Afrodite också i spinnhusmamseller, horor och prostituerade fabriksflickor. ”Herregud! – ett fruntimmer har att befälla mig kyssa sina fjät!” Här är konstnär och diktare på samma linje, i den fina känslan för den feminina åtbörd som till ömhet sårar ett manligt bröst.

Bellman umgicks, vänligt och familjärt, med Bibelns profeter och potentater, ofta på ett sätt som väckte förtret hos vördig prästerskapet i tiden. På samma familjära sätt umgås Peter Dahl med den gustavianska tidens stora föregångare, med Sergel och Ehrensvärd, med Hilleström och Elias Martin, likaväl som med deras metoder, med rödkrita, tuschteckning och sepialavering. Det är en respektlöshet som kan förfära en konsthistoriker, om han inte anar den kärlek som ligger på botten, den kärlek som är förutsättningen för all levande tradition.

Bellman har stått upp ur graven i Peter Dahls bilder, en Bellman som länge varit begravnen under avhandlingar och andakt, en ung och vild och grotesk Bellman, som ännu har ungdomens kraft att chockera, som ännu är fjärran från ålderdomens serena fétes galantes i Watteaus solnedgångsljus. Är det hela sanningen om Bellman? Nej, kanske inte. Men det är sanningen om en Bellman vi har alltför lätt att glömma av idel respekt för vår klassiker, en Bellman som ständigt måste väckas till liv på nytt för att inte en levande mästare ska förtorka till mumie. Och låt det vara sagt: den unge orgiastiske och respektlöse Bellman är kanske mer samtida än den sene och höstlikt svale.

Att bringa den unge Bellman till liv är en konstnärlig bragd, en ny och viktig epok i konstnärernas långa umgänge med den nordiske vinguden: en konstnärlig händelse i sin egen rätt och en förnyelse av vår syn på diktaren.

Expressen 15/3 1984